

УДК 338.332.1
JEL: Q13, P28, P42

Ірина Кравчук, Олександр Ракович

*Житомирський національний агроекологічний університет
Україна*

ПІДПРИЄМНИЦЬКИЙ ПОТЕНЦІАЛ СІЛЬСЬКИХ ТЕРИТОРІЙ ЯК ОБ'ЄКТ НАУКОВИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

Мета. Мета дослідження – обґрунтування перспектив теоретико-методологічного й прикладного забезпечення підприємницького потенціалу сільських територій з урахуванням сучасних тенденцій розвитку соціо-економіко-територіальних систем.

Методологія / методика / підхід. Методологічною основою дослідження є абстрактно-логічний метод, прийоми аналізу та синтезу, за допомогою яких здійснено теоретичні узагальнення концепцій підприємницького потенціалу територій, класифікацію періодів їхнього розвитку й трансформацій.

Результати. Необхідність дослідження проблем підприємницького потенціалу сільських територій зумовлена браком досвіду та знань у керівників різних організацій, голів особистих селянських господарств щодо його формування й відтворення, здійснення бізнес-комунікацій, недостатнім методичним і прикладним забезпеченням його адаптації до наявних умов територіального розвитку. У статті проаналізовано змістовне наповнення економічної категорії «підприємницький потенціал сільських територій», виявлено передумови формування теоретичного базису підприємницького потенціалу сільських територій, виділено етапи його еволюції та накреслено перспективи його теоретико-методологічного та прикладного забезпечення.

Оригінальність / наукова новизна. Оригінальність дослідження зумовлюється класифікацією еволюції поняття підприємницького потенціалу сільських територій із виділенням шістьох етапів, у яких мають прояв причинно-наслідкові зв'язки економічного розвитку територій з підприємницькою активністю, орієнтованою на економічне зростання соціо-економіко-територіальних систем.

Практична цінність / значущість. Значущість дослідження зумовлена перспективами теоретико-методологічного та прикладного забезпечення підприємницького потенціалу сільських територій зокрема, розглядом його інтеграційних (сукупних) ознак, ресурсного складника, середовища його відтворення, ефективного використання інституційного, управлінського, ендогенного потенціалів.

Ключові слова: підприємницький потенціал, сільські території, середовище відтворення, ендогенний розвиток.

Iryna Kravchuk, Alexander Rakovich

*Zhytomyr National Agroecological University
Ukraine*

ENTREPRENEURIAL POTENTIAL OF RURAL TERRITORIES AS AN OBJECT OF SCIENTIFIC RESEARCH

Purpose. The purpose of the research is to substantiate the prospects of theoretical, methodological and applied provision of entrepreneurial potential of rural areas taking into account the current trends in the development of socio-economic-territorial systems.

Methodology / approach. The methodological basis of the research is the abstract-logical method, methods of analysis and synthesis, by means of which theoretical generalizations of the concepts of the entrepreneurial potential of territories, classification of periods of their development and transformations were made.

Results. The need to study the problems of entrepreneurial potential of rural areas is due to the lack of experience and knowledge of the leaders of various organizations, heads of private peasant farms in relation to its formation and reproduction, the implementation of business communications, inadequate methodological and applied to ensure its adaptation to the existing conditions of territorial development. The article analyzes the content of the economic category «entrepreneurial potential of rural territories», identifies the preconditions for forming the theoretical basis of entrepreneurial potential of rural territories, identifies the stages of its evolution and outlines the prospects for its theoretical, methodological and applied support.

Originality / scientific novelty. The originality of the research is determined by the classification of the evolution of the concept of entrepreneurial potential of rural territories with the allocation of six stages, in which there is a manifestation of causal relationships of economic development of territories with entrepreneurial activity, oriented on the economic growth of socio-economic-territorial systems.

Practical value / implications. The significance of the research is due to the prospects of the theoretical, methodological and applied provision of entrepreneurial potential of rural areas in particular, considering its integration (aggregate) features, the resource component, the environment for its reproduction, the effective use of institutional, managerial, and endogenous potentials.

Key words: entrepreneurial potential, rural territories, reproduction environment, endogenous development.

Ирина Кравчук, Александр Ракович

Житомирский национальный агроэкологический университет
Украина

ПРЕДПРИНИМАТЕЛЬСКИЙ ПОТЕНЦИАЛ СЕЛЬСКИХ ТЕРРИТОРИЙ КАК ОБЪЕКТ НАУЧНЫХ ИССЛЕДОВАНИЙ

Цель. Цель исследования – обоснование перспектив теоретико-методологического и прикладного обеспечения предпринимательского потенциала сельских территорий с учетом современных тенденций развития социо-экономико-территориальных систем.

Методология / методика / подход. Методологической основой исследования является абстрактно-логический метод, приемы анализа и синтеза, с помощью которых осуществлялись теоретические обобщения концепций предпринимательского потенциала территорий, классифицировались периоды их развития и трансформаций.

Результаты. Необходимость исследования проблем предпринимательского потенциала сельских территорий обусловлена недостатком опыта и знаний у руководителей различных организаций, председателей личных крестьянских хозяйств по его формированию и воспроизводству, осуществлению бизнес-коммуникаций, недостаточным методическим и прикладным обеспечением его адаптации к существующим условиям

територіального розвитку. В статті проаналізовано змістовне наповнення економічної категорії «предприемательський потенціал сільських територій», виявлені передумови формування теоретичного базису підприємницького потенціалу сільських територій, виділені етапи його еволюції і намічені перспективи його теоретико-методологічного і прикладного забезпечення.

Оригінальність / наукова новизна. Оригінальність дослідження визначається класифікацією еволюції поняття підприємницького потенціалу сільських територій з виділенням шести етапів, в яких проявляються причинно-наслідкові зв'язки економічного розвитку територій з підприємницькою активністю, орієнтованою на економічний ріст соціо-економіко-територіальних систем.

Практична цінність / значимість. Значимість дослідження обумовлена перспективами теоретико-методологічного і прикладного забезпечення підприємницького потенціалу сільських територій в частині, розглядом його інтеграційних (совокупних) ознак, ресурсної складової, середовища його виробництва, ефективного використання інституціонального, управлінського, ендогенного потенціалів.

Ключові слова: підприємницький потенціал, сільські території, середовище виробництва, ендогенний розвиток.

Постановка проблеми. Сучасні тенденції соціально-економічного розвитку країн у глобальному середовищі характеризуються пошуком ефективних механізмів становлення та відтворення різних потенціалів: людського, земельного, територіального, економічного, соціального, екологічного, інноваційного та багатьох інших. Високий ступінь інтелектуалізації економіки, прорив стартапів, віртуалізація бізнесу та формування новітніх моделей управління підприємницькою діяльністю підвищують актуальність ефективного використання територіального потенціалу національних суспільств та сільських територій зокрема. Це пов'язано з необхідністю залучення різних видів активів у розвиток підприємництва на цих територіях (матеріальних, нематеріальних), підтримки відтворювальних процесів у соціо-еколого-економіко-територіальних системах та становлення підприємницького потенціалу сільських територій.

До гальмівних чинників розвитку підприємницького потенціалу сільських територій поряд із об'єктивними відносяться й суб'єктивні зокрема, брак досвіду і знань у керівників різних організацій (що знаходяться на сільських територіях), голів особистих селянських господарств щодо формування й відтворення підприємницького потенціалу на сільських територіях, здійснення бізнес-комунікацій, а також – недостатнє методичне й прикладне забезпечення підприємницького потенціалу сільських територій з урахуванням адаптації його складових до існуючих умов територіального (або регіонального) розвитку. Означене зумовлює необхідність розробки та обґрунтування теоретико-методологічних й прикладних положень становлення й розвитку підприємницького потенціалу сільських територій та актуалізує проблему цього дослідження.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми формування,

використання та відтворення підприємництва, аграрного та сільськогосподарського підприємницького потенціалу, соціального капіталу підприємництва досліджували багато вітчизняних і зарубіжних дослідників: З. С. Варналій [1], Я. Гадзало та В. Жук [2] (досліджено аспекти становлення підприємництва на сільських територіях, сформовано методологію аграрного підприємництва та його впливу на соціально-економічний розвиток територій); О. Д. Гудзинський [3], О. В. Комеліна [4] сформулювали та обґрунтували стратегічні вектори трансформації інноваційно-інвестиційного розвитку сільських територій; Дж. Девіс [5], Р. Кантільон [6], Н. С. Краснокутська [7; 8], Дж. Родрігес [9], Ю. О. Лупенко [10], М. І. Мельник [11] довели необхідність розвитку підприємницької активності на територіях для підвищення рівня життя та формування ендogenous потенціалу економічного розвитку сільських територій. У дослідженнях О. О. Романовського [12], Л. Ромео [13], О. Г. Шпикуляка [14], Й. Шумпетера [15; 16], В. В. Хачатряна [17], О. В. Яценко [18] наголошено на існуванні системного зв'язку між складовими частинами підприємницького потенціалу територій, обґрунтовано організаційні засади економічного розвитку сільського соціуму з використанням підприємницьких функцій. Разом із тим, окремих досліджень потребують питання теоретико-методологічного та прикладного забезпечення підприємницького потенціалу сільських територій і формування відповідного категоріального апарату.

Мета статті. Метою статті є обґрунтування перспектив теоретико-методологічного й прикладного забезпечення підприємницького потенціалу сільських територій з урахуванням сучасних тенденцій розвитку соціо-економіко-територіальних систем. Завдання дослідження: 1) здійснити аналіз змістовно-сутнісного наповнення економічної категорії «підприємницький потенціал»; 2) дослідити передумови формування теоретичного базису підприємницького потенціалу територій і підприємницького потенціалу сільських територій; 3) запропонувати перспективні аспекти теоретико-методологічного та прикладного забезпечення підприємницького потенціалу сільських територій.

Виклад основного матеріалу дослідження. Багатоаспектність трактувань економічної категорії «підприємницький потенціал території» зумовлена еволюцією наукової думки щодо її сутнісного наповнення, зміною концептуальних поглядів на середовище, функції, механізми формування й реалізації цього потенціалу та новітнім форматом інтерпретації теоретико-методологічних, прикладних і практичних аспектів його впливу на економічне зростання національних економік. Етимологічний аналіз складових частин поняття «підприємницький потенціал» засвідчує наявність у ньому інтегрованої сукупності двох ознак – «підприємницької» та «потенційної», поєднання яких сформувало його нове змістовне наповнення. Ці ознаки мають прояв у концептуальному обґрунтуванні потенціалу (наявності в будь-кого або будь-чого (окремої людини, громади, підприємства, галузі, регіону, держави)) явних

і неявних можливостей або здатності діяти у відповідних сферах), якому притаманні ресурсна, організаційна, творча функції підприємництва [19, с. 6].

Щодо підприємницького потенціалу сільських територій – його структуру представимо як набір складових частин (люди, ресурси, інститути, територія (простір)), взаємодія яких сприяє формуванню територіального підприємницького простору та відтворенню локальних суспільних благ для забезпечення соціально-економічного розвитку цих територій (рис. 1).

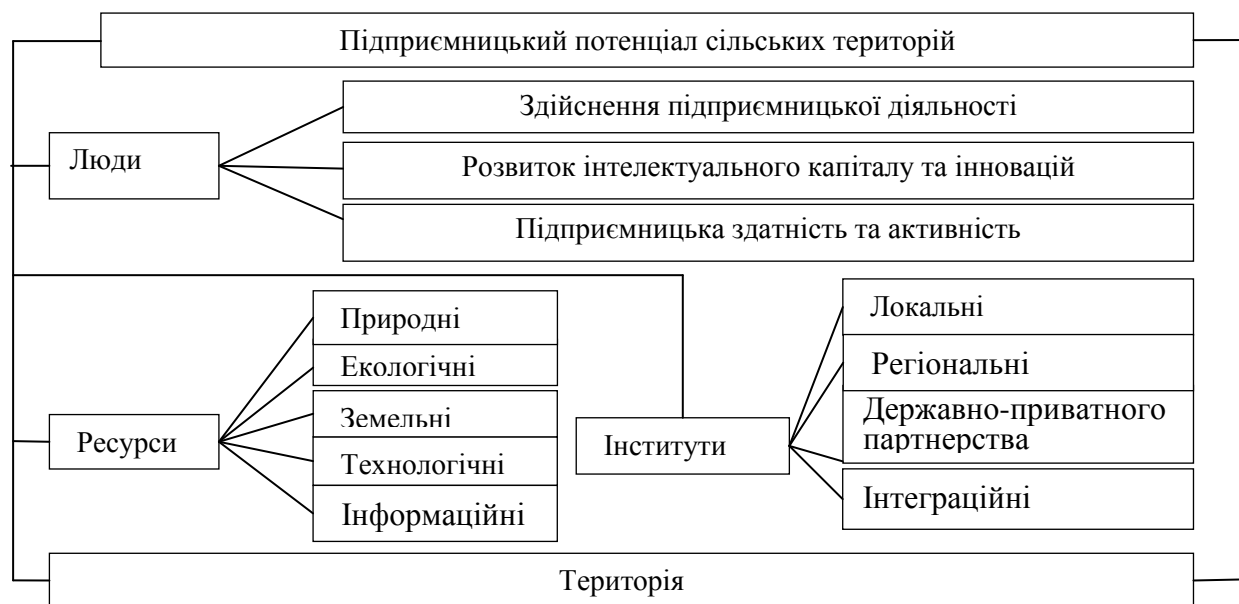


Рис. 1. Структура підприємницького потенціалу сільських територій

Джерело: власні дослідження.

Водночас у концептуальному обґрунтуванні підприємництва (як виду діяльності) виділяють його функції (раціональне комбінування ресурсів, факторів виробництва на інноваційній основі, організація та керування виробництвом з метою одержання підприємницького доходу), необхідні для саморозвитку власної справи й забезпечення обов'язків перед бюджетами й іншими суб'єктами господарювання [2, с. 74; 20, с. 135; 8].

Використання «підприємницького потенціалу» в якості ознаки підприємства, організації, ресурсу, соціуму, території дозволяє аналізувати чинники «підприємництва» і «потенціалу», притаманні їх носіям. Це визначає сенс формування сучасного змістовного наповнення поняття «підприємницький потенціал сільських територій», яким слід вважати можливості, ресурси й компетенції сільської соціально-економічної системи та управління, детерміновані ринковими умовами, конкурентними силами, унікальними особистісними якостями, інтегральними здібностями носіїв підприємницької діяльності, що сприяють розвитку цієї системи. Для підтвердження цього здійснимо класифікацію етапів еволюції поняття «підприємницький потенціал сільських територій» із виділенням критеріальних ознак та особливостей прояву підприємницької активності, притаманних кожному етапу (табл. 1).

**Етапи еволюції поняття «підприємницький потенціал
 сільських територій»**

Назва етапу	Період	Назва теорії	Особливості прояву підприємницької активності	Фундатори
Підтримки існування соціуму потенціалом територій	Друга пол. XVI ст.	Теорія розміщення провінцій	Цикли відтворення господарської діяльності в провінціях підтримуються організаційними здібностями та здатністю членів спільнот	Л. Гвіччардіні
		Теорія суспільного простору	Розвиток суспільства зумовлений потенціалом просторового середовища та його ефективним використанням	Ж. Боден
Підприємницької складової розвитку територій	Середина XVIII ст.	Вчення про соціо-економічний ландшафт	Роль людини в зміні природи; людина – трансформатор змін середовища	Ш. Монтескьє
		Теорія природного розміщення	Господарське освоєння природних ресурсів сприяє оптимальному розміщенню «центрів виробництва»	М. Ломоносов
		Теорія населення, теорія грошового обігу	Панівна роль підприємця в розвитку територіальних соціумів	Р. Кантільон
Підприємницької активності у формуванні територіальних комплексів	XIX ст.	Теорія соціально-економічної гармонії	Підприємницька активність продукує нові, нестандартні, економічні передумови формування «якості існування» соціуму	Ф. Бастіа, Г. Кері
		Теорія географічного посибілізму	Взаємовідносини та взаємовплив природи й людської діяльності, прояв новаторства в економічному освоєнні територій	К. Ріттер
Центральних місьць	Початок XX ст.	Теорія динамічного розвитку ринкової системи	Складові частини підприємницького потенціалу – використання нових джерел сировини, промислової організації, ринків збуту, нової техніки	Й. Шумпетер
Центральних місьць	Початок XX ст.	Економічна теорія добробуту	Реалізація механізму спонукання локальних (місцевих) підприємницьких ініціатив до участі в забезпеченні загального добробуту на території існування	К. Віксель Г. Дейли А. Пігу К. Віксель
		Теорія центральних місьць (економічних центрів)	Економічні центри розвитку «розповсюджують» і підтримують підприємницьку активність територіального соціуму	В. Крісталлер

Продовження табл. 1

Підприємницького ресурсу розвитку території	Середина XX ст.	Центр – периферійна парадигма	«Точки зростання» територіальних економічних систем сприяють активізації економічної ініціативи, розвитку підприємництва на місцевому рівні	Ф. Перру
		Концепція підприємницького ресурсу	Підприємницький потенціал – результат здійснення нового типу господарювання, який базується на інноваційному поводженні власників підприємства, на умінні знаходити й використовувати ідеї, утілювати їх у конкретні підприємницькі проекти	К. Р. Макконнелл, С. Л. Брю, Ш. М. Флінн
		Ресурсна модель організації	Фірма – сукупність виробничих ресурсів, розподілених між різними користувачами за допомогою адміністративних, економічних, підприємницьких рішень	Е. Вернерфельт, Р. Румельт
Підприємницького потенціалу територій	Кінець XX ст. початок XXI ст.	Теорія агробізнесу	Ефективна координація всіх операцій, залучених до виробництва й розподілу сільськогосподарської продукції сприяє формуванню «матеріальних (територіальних) каналів реалізації»	Дж. Девіс, Р. Голдберг
		Теорія ендегенного зростання	Довготривале зростання фірм забезпечує передумови зростання територіальної економіки	Ф. Агіон
		Теорія економічної соціодинаміки	Підприємницький потенціал території забезпечує економічне зростання локальних територіальних систем	Ж. Тісс, В. Катькало
		Теорія ендегенного потенціалу	Максимальне використання потенціалу території спонукає до розвитку місцевих ініціатив для локального розвитку	Європейська конвенція аграрного розвитку

Джерело: сформовано на основі [21, с. 201; 22; 23, с. 176; 24, с. 502; 25, с. 403].

У результаті аналізу еволюції поняття «підприємницький потенціал сільських територій» виявлено причинно-наслідкові зв'язки економічного розвитку територій з проявами підприємницької активності, орієнтованої на економічне зростання соціо-економіко-територіальних систем. У цілому виділено шість етапів еволюції цього поняття: 1) підтримки існування соціуму потенціалом територій, 2) підприємницької складової частини розвитку території, 3) підприємницької активності у формуванні територіальних комплексів, 4) центральних місць економічного розвитку, 5) підприємницького

ресурсу розвитку території, б) підприємницького потенціалу території.

Аналіз критеріальних чинників прояву підприємницької активності у різні періоди еволюції поняття «підприємницький потенціал сільських територій» засвідчує переважну наявність у ньому ознак підприємництва – від організаторських здібностей і здатностей членів спільнот підтримувати цикли відтворення господарської діяльності в провінціях (1-й етап, теорія розміщення провінцій, теорія суспільного простору) – до ефективної координації всіх організацій, залучених до виробництва й розподілу сільськогосподарської продукції у формуванні «матеріальних» (територіальних) каналів реалізації та максимального використання потенціалу території в локальному розвитку (6-й етап, теорія агробізнесу, теорія ендогенного потенціалу). Означене дає підстави стверджувати про наявність інтеграційної складової частини в понятті «підприємницький потенціал сільських територій», або – наявності можливостей (здатностей) цього потенціалу організовувати, об'єднувати територіальні ресурси (потенціали) з використанням інноваційних прийомів.

Наявність інтеграційної складової частини в підприємницькому потенціалі сільських територій відзначають дослідники, які вважають тотожними поняття «підприємницький потенціал» і «трудовий потенціал» зокрема, до цього потенціалу відносять детерміновані ринковими умовами, конкурентними силами, унікальними особистісними якостями інтегральні здібності носіїв підприємницької діяльності, спрямовані на визначення, пошук, формування та задоволення потреб у товарах, що користуються попитом, та отримання підприємницького доходу. Такий погляд зумовлюється орієнтацією дослідників на вчення Р. Кантільона, Й. Тюнена, Г. Мангольдта, Ф. Найтвиделілі, які основним чинником підприємницького потенціалу вбачали здатність до ризику підприємця [17; 8].

Розгляд інтеграційних (сукупних) ознак підприємницького потенціалу сільських територій у контексті вчень Й. Шумпетера, Л. Мізеса, Ф. Хайєка, І. Кріцнера додає до ознак цього потенціалу інноваційність, креативність, індивідуально-психологічні характеристики підприємця (управлінські здібності, самостійність у прийнятті рішень, здатність реагувати на зміни економічної та суспільної ситуації) [26; 18, с. 19; 24]. Такі тлумачення виділяють ключові ознаки підприємницького потенціалу сільських територій, пов'язані із інтеграційними здатностями підприємця ефективно відтворювати різні види ресурсів і засвідчують необхідність розширювати дослідницький базис підприємницького потенціалу сільських територій обґрунтуванням його ресурсних складових частин і середовища його відтворення.

Наявність ресурсної складової частини в підприємницького потенціалу сільських територій відзначають дослідники, які розглядають його в якості ресурсу ймовірного відтворення підприємницьких циклів, що може сприяти (або не сприяти) розвитку підприємницької діяльності у певному просторовому середовищі, в існуючих умовах та з використанням накопиченого підприємницького досвіду [27, с. 80; 28; 17, с. 147]. Ототожнення

сукупності ресурсів (фінансових, матеріальних, трудових, технічних, інноваційних, координаційних, креативних, навичок і можливостей менеджерів), бізнес-ідей з підприємницьким потенціалом викликає дискусію в колі дослідників та актуалізує продовження розширеного спектру дослідження його ресурсної складової частини.

Ознаки ресурсної складової частини підприємницького потенціалу сільських територій знаходимо у фундаментальних тлумаченнях економічного потенціалу, до ресурсів якого віднесено: природні, виробничі, трудові, науково-технічні, технологічні, інформаційні, а також – потенціали техніко-економічних та організаційно-економічних відносин, відносин економічної власності, господарського механізму [30]. Уважаємо, що саме «сенса відносин» і підкреслює особливість прояву підприємницького потенціалу сільських територій як складової частини економічного потенціалу, оскільки відносини економічної власності між людьми у взаємодії з розвитком продуктивних сил і базисними елементами господарського механізму, виступають основним джерелом розвитку соціо-економіко-територіальних систем та їх можливостей.

Урахування ресурсної складової частини підприємницького потенціалу сільських територій як частини підприємницького потенціалу регіону в процесі інституціонального планування дозволяє поєднувати загальні можливості регіону, активно проводити політику в усіх сферах господарської діяльності із можливостями, які забезпечують становлення рівноправної конкуренції між підприємцями, що впливає на сталий розвиток регіонів, розвиток галузей промисловості та сільського господарства, які надають робочі місця населенню.

Підприємницький потенціал регіону як економічна категорія – здатність регіональної системи підприємництва на інноваційній основі вирішувати завдання економічного та соціального розвитку цієї території, формуючи унікальні комбінації ресурсного, науково-технічного, інформаційного та інших потенціалів [26]. Важливим фактором підтримки функціонування підприємницького потенціалу сільських територій є формування середовища його відтворення.

Дослідження середовища відтворення підприємницького потенціалу територій, регіонів здійснюють у площині ототожнення цього середовища із діловою інфраструктурою ведення бізнесу, простором, що зумовлює конкурентоспроможність підприємств, які здійснюють свою діяльність у цьому регіоні, фактором конкурентоспроможності фірми, середовищем формування матеріальних (територіальних) каналів руху продукції від виробника до споживача, ендегенним потенціалом локального розвитку [31; 18, с. 17; 11, с. 202; 5, с. 110; 28]. Означені аспекти свідчать про відтворювальну можливість підприємницького потенціалу сільських територій, його здатність продовжувати цикли відтворення в часі.

Виокремлення інтеграційної, ресурсної складових частин підприємницького потенціалу сільських територій і середовища його відтворення дозволяють продовжувати дослідження проблем формування та

ефективного використання інституційного й управлінського потенціалів як чинників забезпечення його ефективного відтворення. Погоджуємось із підходом, згідно з яким збереження та нарощення інституційного потенціалу повинно відбуватися шляхом створення нових і трансформації наявних правових, соціальних інститутів та інститутів власності, опиратися на традиції, господарські та етнокультурні особливості цієї місцевості, на виховання національної гідності та соціальної відповідальності, що сприятиме створенню ініціативно-громадських інституцій, підвищує громадську активність населення [11, с. 337]. Щодо розвитку управлінського потенціалу – необхідним вбачається урахування диференціації в соціально-економічному розвитку територій і регіональної специфіки, раціоналізація програм управління кожної окремої території на основі виявлення її ендогенних особливостей. Уважаємо, що прояв соціальної відповідальності управління буде забезпечуватися потенціалами техніко-економічних, організаційно-економічних відносин власності й господарського механізму. Усе це зумовлює необхідність виділення ключових суб'єктів формування підприємницького потенціалу сільських територій.

Згідно з теорією ендогенного зростання, підприємницький потенціал сільських територій може вбачатись «ресурсом опори на власні сили», що здатний створити необхідні стартові умови економічного зростання та підтримання його оптимальних темпів у довгостроковому плані, стимулятором забезпечення економічного зростання території, механізмом забезпечення локальних проектів територіального розвитку, детермінантою локального (ендогенного) партнерства та партнерства держави, бізнесу й громад [32, с. 70]. Відтак, суб'єктами формування підприємницького потенціалу сільських територій вбачатимуться всі організації, особи, що здійснюють підприємницьку діяльність на цих територіях.

Уважаємо помилковим судження про те, що підприємництво слід ототожнювати тільки із малим бізнесом, адже за своєю сутністю підприємницьку діяльність здійснюють усі суб'єкти господарювання, що розташовані на сільських територіях, та інші суб'єкти, що залучають різні ресурси сільських територій для здійснення бізнесу. Отже, до суб'єктів формування підприємницького потенціалу сільських територій слід відносити сільськогосподарські підприємства, фермерські господарства, особисті селянські господарства, переробні підприємства, логістичні центри, зерносховища, інших суб'єктів підприємництва (організації з надання різних видів послуг (побутові, торговельні, рекреаційні), сезонне підприємництво (збирання й реалізація лісових ягід, грибів, організація садиб зеленого туризму тощо). Такий підхід перетинається з відомою руральною теорією, згідно з якою ендогенний потенціал сільських територій є основою сільської економіки та забезпечує соціо-економіко-екологічне зростання цих територій [33, с. 32].

Висновки. Проаналізовано змістовне наповнення економічної категорії «підприємницький потенціал сільських територій», виявлено передумови формування теоретичного базису підприємницького потенціалу сільських

територій, виділено етапи його еволюції та накреслено перспективи його теоретико-методологічного та прикладного забезпечення.

1. Необхідність дослідження проблем підприємницького потенціалу сільських територій зумовлена гальмівними чинниками його розвитку, до яких віднесено: брак досвіду і знань у керівників різних організацій, голів особистих селянських господарств щодо його формування й відтворення, здійснення бізнес-комунікацій, недостатнє методичне й прикладне забезпечення його адаптації до наявних умов територіального (або регіонального) розвитку.

2. Аналіз змістовного наповнення економічної категорії «підприємницький потенціал» свідчить про наявність у ній «підприємницької» та «потенційної» ознак; виділяють функції цього потенціалу, необхідні для саморозвитку власної справи та забезпечення обов'язків перед бюджетами й іншими суб'єктами господарювання.

3. Передумовами формування теоретичного базису підприємницького потенціалу територій і підприємницького потенціалу сільських територій є теорії, в яких виділяють критеріальні ознаки проявів підприємницької активності на цих територіях. Еволюція поняття підприємницького потенціалу територій має шість етапів, у яких мають прояв причинно-наслідкові зв'язки економічного розвитку територій з підприємницькою активністю, орієнтованою на економічне зростання соціо-економіко-територіальних систем.

4. Аналіз критеріальних ознак підприємницької активності в різні періоди еволюції поняття «підприємницький потенціал сільських територій» засвідчує переважну наявність у ньому ознак підприємництва – організаторських здібностей і здатностей членів спільнот підтримувати цикли відтворення господарської діяльності у провінціях, ефективної координації всіх організацій, залучених до виробництва й розподілу сільськогосподарської продукції у формуванні «матеріальних» (територіальних) каналів реалізації та максимального використання потенціалу територій в локальному розвитку.

5. До перспектив теоретико-методологічного та прикладного забезпечення підприємницького потенціалу сільських територій віднесено розгляд його інтеграційних (сукупних) ознак, ресурсної складової частини, середовища його відтворення, ефективного використання інституційного, управлінського, ендогенного потенціалів.

Список використаних джерел

1. Варналій З. С. *Мале підприємництво: основи теорії і практики*: монографія. Київ: Знання, 2001. 170 с.

2. Гадзало Я., Жук В. *Наукові основи розвитку аграрного підприємництва та сільських територій за селозберігаючою моделлю*. Наукова доповідь. Київ: ННЦ «ІАЕ», 2015. 80 с.

3. Гудзинський О. Д., Судомир С. М., Гуренко Т. О. *Управління формуванням конкурентоспроможного потенціалу підприємств (теоретико-методологічний аспект)*: монографія. Київ: ІПК ДСЗУ, 2010. 212 с.

4. Комеліна О. В. *Стратегія трансформації інноваційно-інвестиційного*

простору України: теорія, методологія і практика. Київ: ТОВ «ДКС центр», 2010. 230 с.

5. Davis J. H. From agriculture to agribusiness. *Harvard Business Review*. 1956. № 34(1). Pp. 107–115.

6. Cantillon R. *Essai sur la Nature du Commerce en General* / ed. by H. Higgs, C. V. Reissued. The Royal Economic Society by Frank. London: Cassand Co. LTD, 1959. 480 p.

7. Краснокутська Н. С., Бубенець І. Г. Підприємницький потенціал як фактор розвитку торговельних підприємств: монографія. Харків: ФОП Іванченко І. С., 2015. 175 с.

8. Краснокутська Н. С., Бубенець І. Г. Підприємницький потенціал у контексті еволюції теорії підприємництва. *Бізнес Інформ*. 2014. № 9. С. 205–209.

9. Rodriguez J. EU's new thinking on decentralisation and territorial development. *GREAT insights Magazine*. 2015. Vol. 4. Is. 4. URL: <http://ecdpm.org/great-insights/territorial-development-2/eus-new-thinking-on-decentralisation-and-territorial-development>.

10. Розвиток підприємництва і кооперації: інституціональний аспект: монографія / за ред. Ю. О. Лупенка, М. Й. Маліка, О. Г. Шпикуляка. Київ: ННЦ «ІАЕ», 2016. 235 с.

11. Мельник М. І. Формування бізнес-середовища України в умовах інституційних трансформацій: монографія. Львів: ІРД НАН України, 2012. 568 с.

12. Романовський О. О. Феномен підприємництва в університетах світу: монографія. Вінниця: Нова книга, 2012. 504 с.

13. Romeo L. What is territorial development? *GREAT insights Magazine*. 2015. Vol. 4. Is. 4. URL: <http://ecdpm.org/great-insights/territorial-development-2/what-is-territorial-development>.

14. Шпикуляк О. Г., Пехов В. А. Формування та інституціоналізація соціального капіталу в розвитку аграрного підприємництва: методологічні аспекти оцінки. *Економіка АПК*. 2015. № 11. С. 102–107.

15. Schumpeter J. *Theorie der wirtschaftlichen Entwicklung*. Leipzig, 1912. 403 p.

16. Scumpeter J. *Business Cycles. A Theoretical, Historical and Statistical Analysis of the Capitalist Process*. New York-Toronto-London: McGraw-Hill Book Company, 1939. 461 p.

17. Хачатрян В. В., Богацька Н. М. Змістовні особливості категорії «підприємницький потенціал» в умовах євроінтеграції та глобалізації. *Глобальні та національні проблеми економіки*. 2016. № 13. С. 98–100.

18. Яценко О. В. Теоретичні та методологічні засади формування інноваційного потенціалу сталого розвитку і конкурентоспроможності сільських регіонів. Черкаси: видавець Чабаненко Ю., 2014. 30 с.

19. Хомяков В. І., Белінська В. М., Федоренко О. В. Потенціал і розвиток

підприємництва: навч. посібник. Черкаси: ЧДТУ, 2008. 156 с.

20. Ващенко К. О., Кампо В. М., Лібанова Е. М. Державна політика розвитку підприємництва в Україні / за заг. ред. К. О. Ващенка. Київ: Вид. дім «Персонал», 2010. 306 с.

21. Кравчук І. І. Економічний розвиток сільського соціуму: проблеми управління: монографія. Житомир: Полісся, 2014. 345 с.

22. Макконнелл К. Р., Брю С. Л., Флінн Ш. М. Экономикс: принципы, проблемы и политика; пер. 19-е англ. изд. Москва: ИНФРА-М, 2013. 1028 с.

23. Мартинова Н. О. Використання європейських моделей локального партнерства у сфері розвитку сільських територій та його адаптація до національного законодавства. *Актуальні проблеми держави і права*. 2014. Вип. 72. С. 274–279.

24. Портер М. Е. Конкуренция. Москва: Изд. дом «Вильямс», 2005. 608 с.

25. Aghion P., Howitt P. Endogenous Growth Theory. Cambridge, MA: MIT Press, 1998. 694 p.

26. Чайкіна А. О. Теоретичні засади формування поняття «підприємницький потенціал». *Вісник ОНУ. Серія: Економіка*. 2014. Т. 19. Вип. 2/4. С. 231–235.

27. Карапінський Б. А. Інноваційно-технологічний потенціал підприємств регіону: аналіз формування та фінансування. *Регіональна економіка*. 2007. № 2. С. 77–86.

28. Мельник В., Погріщук О. Економічний потенціал розвитку сільських територій в умовах євроінтеграційних процесів: перспективи зміцнення. *Вісник ТНЕУ*. 2017. № 3. С. 38–48.

29. Миргородська А. П. Розкриття сутності поняття «підприємницький потенціал» та його роль в потенціалі підприємства. *Економіка и управление*. 2011. № 5. С. 144–149.

30. Енциклопедія сучасної України. Київ: ІЕД НАН України. 2018. URL: http://esu.com.ua/search_articles.php?id=18794.

31. Гринько Т. В., Гвініашвілі Т. З. Методичний підхід до управління змінами в діяльності суб'єктів підприємництва. *Економіка розвитку*. 2017. № 3. С. 61–67.

32. Заяць В. М. Підприємницька модель сільського розвитку. *Економіка АПК*. 2015. № 11. С. 67–78.

33. Бородіна О. М., Прокопа О. Л., Попова О. Л. Політика сільського розвитку на базі громад в Україні: наукова доповідь. Київ: ДУ «Ін-т екон. та прогноз. НАН України», 2015. 70 с.

References

1. Varnalii, S. S. (2001), *Male pidprijemnytstvo: osnovy teorii i praktyky* [Small entrepreneurship: the basics of theory and practice], Kyiv, Znannia, Ukraine.

2. Hazghalo, Ya. and Zhuk, V. (2015), *Naukovi osnovy rozvytku ahrarnoho pidprijemnytstva ta silskykh terytorii za selozberihaiuchoiu modelliu* [Scientific

fundamentals of agrarian entrepreneurship and rural areas development for the rural-preservation model], NSC «IAE», Kyiv, Ukraine.

3. Hudzynskyi, O. D., Sudomyr, S. M. and Hurenko, T. O. (2010), *Upravlinnia formuvanniam konkurentospromozhnoho potentsialu pidpriemstv (teoretyko-metodolohichni aspekt)* [Management of the formation of competitive potential of enterprises (theoretical and methodological aspect)], IPK DSZU, Kyiv, Ukraine.

4. Komelina, O. V. (2010), *Stratehiia transformatsii innovatsiino-investytsiinoho prostoru Ukrainy: teoriia, metodolohiia i praktyka* [The Strategy of the Transformation of Ukraine's Innovation and Investment Space: Theory, Methodology and Practice], TOV “DKS tsentr”, Kyiv, Ukraine.

5. Davis, J. H. (1956), From agriculture to agribusiness. *Harvard Business Review*, vol. 34(1), pp. 107–115.

6. Cantillon, R. (1959), *Essai sur la Nature du Commerce en General*; ed. by H. Higgs, C. B. Reissued. The Royal Economic Society by Frank Cass and Co., LTD., London, UK.

7. Krasnokutska, N. S. and Bubenets, I. H. (2015), *Pidpriemnytskyi potentsial yak faktor rozvytku torhovelnykh pidpriemstv* [Entrepreneurial potential as a factor in the development of trade enterprises], FOP Ivanchenko I. S., Kharkiv, Ukraine.

8. Krasnokutska, N. S. and Bubenets, I. H. (2014), Entrepreneurial potential in the context of the evolution of the theory of entrepreneurship. *Biznes Inform*, vol. 9, pp. 205–209.

9. Rodrigez, J. (2015), EU's new thinking on decentralisation and territorial development. *GREAT insights Magazine*, vol. 4, is. 4, available at: <http://ecdpm.org/great-insights/territorial-development-2/eus-new-thinking-on-decentralisation-and-territorial-development>.

10. Lupenko, Yu. O., Malik, M. Ya. and Shpykuliak, O. H. (2016), *Rozvytok pidpriemnytstva i kooperatsii: instytutsionalnyi aspekt* [Development of entrepreneurship and co-operation: an institutional aspect], NSC «IAE», Kyiv, Ukraine.

11. Melnyk, M. I. (2012), *Formuvannia biznes-seredovyshcha Ukrainy v umovakh instytutsiinykh transformatsii* [Formation of the business environment of Ukraine in the context of institutional transformations], IRD NAN Ukrainy, Lviv, Ukraine.

12. Romanovskyi, O. O. (2012), *Fenomen pidpriemnytstva v universytetakh svitu* [The phenomenon of entrepreneurship in the universities of the world], Nova knyha, Vinnytsia, Ukraine.

13. Romeo, L. (2015), What is territorial development? *GREAT insights Magazine*, vol. 4, is. 4, available at: <http://ecdpm.org/great-insights/territorial-development-2/what-is-territorial-development>.

14. Shpykuliak, O. H. and Pehov, V. A. (2015), Formation and institutionalization of social capital in the development of the agricultural business: methodological aspects of evaluation. *Ekonomika APK*, no. 11, pp. 102–107.

15. Schumpeter, J. (1912), *Theorie der wirtschaftlichen Entwicklung*. Leipzig,

Germany.

16. Scumpeter, J. (1939), *Business Cycles. A Theoretical, Historical and Statistical Analysis of the Capitalist Process*. New York-Toronto-London: McGraw-Hill Book Company, USA.

17. Khachatryan, V. V. and Bohatska, N. M. (2016), Content features of category “business potential” in terms of European integration and globalization. *Global and national problems of the economy*, vol. 13, pp. 98–100.

18. Yatsenko, O. V. (2014), *Teoretychni ta metodolohichni zasady formuvannia innovatsiinoho potentsialu staloho rozvytku i konkurentospromozhnosti silskykh rehioniv* [Theoretical and methodological principles of formation of innovative potential of sustainable development and competitiveness of rural regions], vydavets Chabanenko Yu., Cherkasy, Ukraine.

19. Khomiakov, V. I., Bielinska, V. M. and Fedorenko, O. V. (2008), *Potentsial i rozvytok pidpryiemnytstva* [Potential and development entrepreneurship], ChDTU, Cherkasy, Ukraine.

20. Vashchenko, K. O., Kampo, V. M. and Libanova, E. M. (2010), *Derzhavna polityka rozvytku pidpryiemnytstva v Ukraini* [State Policy of Entrepreneurship Development in Ukraine], Vyd. dim «Personal», Kyiv, Ukraine.

21. Kravchuk, I. I. (2014), *Ekonomichnyi rozvytok silskoho sotsiumu: problemy upravlinnia* [Economic development of rural society: management problems], Polissia, Zhytomyr, Ukraine.

22. Makkonnell, K. R., Briu, S. L. and Flinn, Sh. M. (2013), *Economics: principles, problems and politics*, 19nd ed, INFRA-M, Moscow, Russia.

23. Martinova, N. O. (2014), Use of the European models of local partnerships in the field of rural development and its adaptation to national legislation. *Current Problems of State and Law*, vol. 72, pp. 274–279.

24. Porter, M. E. (2005), *Konkurentsya* [Competition], Izd. dom “Vyliams”, Moskva, Russia.

25. Aghion, P. (1998), *Endogenous Growth Theory*. MA: MIT Press, Cambridge, UK.

26. Chaikina, A. O. (2014), Theoretical principles of the formation of the concept of “entrepreneurial potential”. *Visnyk ONU. Serii: Ekonomika*, part 19, vol. 2/4, pp. 231–235.

27. Karapinskyi, B. A. (2007), Innovative and technological potential of enterprises of the region: analysis of formation and financing. *Regional Economy*, no. 2, pp. 77–86.

28. Melnyk, V. and Pohrishchuk, O. (2017), Economic potential of rural areas development in conditions of European integration processes: perspectives of strengthening. *Visnyk TNEU*, no. 3, pp. 77–86.

29. Myrhorodska, A. P. (2011), Disclosure of the essence of the concept of «entrepreneurial potential» and its role in the potential of the enterprise. *Economics and Management*, no. 5, pp. 144–149.

30. Encyclopedia of modern Ukraine (2018), available at:

http://esu.com.ua/search_articles.php?id=18794.

31. Grynko, T. V., Gviniashvili, T. Z. (2017), A methodical approach to change management in the activities of business entities. *Economics of development*, no. 3. pp. 61–67.

32. Zaiats, V. M. (2015), Entrepreneurial model of rural development. *Ekonomika APK*, no. 11, pp. 67–78.

33. Borodina, O. M., Prokopa, I. V. and Popova, O. L. eds. (2015), *Polityka silskoho rozvytku na bazi hromad v Ukraini* [Rural development policy based on the communities in Ukraine], DU “In-t ekon. ta prohnozuv. NAN Ukrainy”, Kyiv, Ukraine.

How to cite this article? Як цитувати цю статтю?

Стиль – ДСТУ:

Кравчук І., Ракович О. Підприємницький потенціал сільських територій як об’єкт наукових досліджень. *Agricultural and Resource Economics: International Scientific E-Journal*. 2018. Vol. 4. No. 2. Pp. 69–84. URL: www.are-journal.com.

Style – Harvard:

Kravchuk, I. and Rakovich, A. (2018), Entrepreneurial potential of rural territories as an object of scientific research. *Agricultural and Resource Economics: International Scientific E-Journal*, [Online], vol. 4, no. 2, pp. 69–84, available at: www.are-journal.com.